

Altres opinions sobre l'andorranitat

Alexandra Grebennikova

Estic a la fase inicial del meu estudi, així que les meves intuïcions sobre el tema de l'andorranitat no són més que unes hipòtesis inicials inspirades per les converses que he tingut amb els habitants d'Andorra que se senten arrelats a aquesta terra, “*arrelats a la pedra*”. Una de les característiques principals i més evidents és el fet de sentir-se pirinencs: “*Les meves muntanyes*” són les paraules que amb més freqüència he sentit en el curs dels nostres diàlegs. “*Es respira millor a l'arribar a Ponts*”; les muntanyes ens acaronen, ens protegeixen, ens fan seus, ens hi sentim a casa.

La casa com a centre del món. La família és el més important; millor fer negocis amb la família que amb amics; conservar el patrimoni que ens han deixat els padrins i els pares.

La parròquia com a propietat comuna i assumpte comú de famílies, cases i patrimonis agrupats. Els arrelats a la pedra defensen la seva parròquia amb fervor envejable. No necessàriament i no solament es tracta d'anar a veure el cònsol per una esquadra a la voravia o sentir-se orgullosos del ball de *La Marratxa* o de la coca de canal. Hom s'identifica amb el ritme de vida de la seva parròquia, més juvenil i progressista, o més tradicional i sobri, amb les seves festes, els seus carrers i el seu govern; “*per molt o poc que m'agradi, és la meua i em costaria anar-me'n a viure en un altre lloc*”.

La fascinació amb ànimes obertes. “*Sóc molt obert*”, “*s'ha de ser més obert*”, “*el país ha d'obrir-se*”, són les frases clau. La gent fantàstica, atenta, sensible, sincera, que per alguna raó inconcebible per a forasters es considera tancada com a col·lectiu. L'eterna terra d'acollida que ha agafat l'estranya tendència a sentir-se culpable per no acollir suficientment bé, tot i que si hem vingut i ens hi hem quedat no és pas per afecció a patir; és per milers de coses bones.

La prudència. Les ganes de fer les coses amb seny, sense prendre's res lleugerament.

L'individualisme excepcional. La necessitat de sentir-se diferents de la resta del món: els més moderns, els més prudents, els més petits, tancats, oberts, rics o insignificants. Els més del món.

Fer coses per a la comunitat. Segui la Creu Roja, sigui l'organització de festes, voluntariat per a esdeveniments esportius o la participació en les associacions culturals. Esperit d'ajuda mútua i construcció comuna.

El sentiment de responsabilitat, de la necessitat de complir amb les teves obligacions: pel teu país, per les noves generacions, pels avantpassats, per la família, per superar la crisi, per aguantar com sempre, i com de costum, tirar endavant.

Joaquim Juan i Vañó

Si em refereixo al país, [l'andorranitat] la interpreto com un sentiment afectuós i d'orgull de pertinença.

Si la identifico amb les persones, em sembla una paraula pejorativa, de refús i de discriminació.

Maria Martí i Cañellas

Entenc per *andorranitat* tot allò que fa referència a la nació Andorra. És el sentiment de formar part d'un grup de persones que vivim en un territori, on la cultura, l'economia, la història ens són comuns. La identitat d'un país no és estàtica, està en constant canvi, perquè les persones que en formen part no són les mateixes. Per tant, el concepte d'andorranitat també ha de canviar en el temps i evolucionar. Per a mi, que sóc andorrana per matrimoni, i no per haver nascut a Andorra, l'aspecte cultural de l'andorranitat no l'entenc sinó en el context de cultura catalana, amb qui compartim llengua i tradicions, i que ens ve donada per la seva ubicació geogràfica. Aquest sentiment, però, cada cop el sento més llunyà. Per sobre de tot vull, per a mi i els meus conciutadans (per a tots, sense tenir-ne en compte la procedència), viure amb dignitat, que no vol dir res més que tenir, com a mínim, accés a l'habitatge, a la salut i a l'educació. Per a tots, sense excepció.

Joan Obiols i Llandrich

[L'andorranitat és el] Conjunt de trets distintius que caracteritzen la forma de ser dels andorrans i que els diferencia d'altres pobles. Entenc que aquests trets són bàsicament de caràcter cultural (entès en el sentit ampli que en dóna l'antropologia cultural), cosa que ens obliga a buscar peculiaritats respecte a la catalanitat, atès que hi compartim molts aspectes culturals (començant per la llengua). Això ens obligaria a posar en relleu aspectes històrics, polítics, dialectalismes, folklore propi i tota mena de trets específics que ens puguin ser propis. Cal afegir que en el concepte d'andorranitat jugaria un paper bàsic un aspecte immaterial, o espiritual, que tindria a veure amb la voluntat personal de l'individu de sentir-se part d'una comunitat com és l'andorrana, amb la qual comparteix uns valors i unes actituds.

Mònica Pérez i Bàrcia

Andorranitat, sens dubte una paraula curiosa, molt general i bastant subjectiva. Jo definiria aquesta paraula, simulant el criteri d'un diccionari, com l'estat o condició de qui és andorrà, és a dir, natural d'Andorra o pertanyent a Andorra o als seus habitants. A partir d'aquí ja hi entraria la subjectivitat de cadascú. Per a mi l'andorranitat no està lligada simplement a una documentació, sinó que està lligada a un sentiment. Se sent andorranitat quan participem de la llengua i costums d'Andorra; se sent andorranitat quan integrem la gent de fora fent-li entendre les singularitats i la situació del nostre país; se sent andorranitat quan reconeixem els defec-

tes del país i quan intentem millorar-los constructivament; en definitiva, se sent andorranitat quan estimem Andorra sense interessos pel mig, sense esperar res a canvi.

Francesca Ros i Pascuet

L'andorranitat és l'esperit, les maneres de fer, els costums, el sentiment que tenim pel nostre país.

L'“andorranitat”, un passaport i prou?

Àlvar Valls i Oliva

(Extracte del capítol “Un estat sense nació” del llibre *Andorra: anacronisme o modernitat*, redactat per l'autor per encàrrec de Pagès Editors de Lleida.)

La identitat perduda

[...] El creixement del segle xx ha portat Andorra a desarrelar-se de la seva antiga condició de comunitat patriarcal d'economia agropastoral, que posseïa un perfil antropològic i cultural homogeni i un profund sentit de pertinença de grup dels seus habitants. L'Andorra moderna no té res a veure amb l'Andorra tradicional, no solament pels canvis de forma i qualitat de vida propis dels temps moderns, sinó pel fet del seu gran creixement demogràfic, operat en molt bona part a partir de la immigració: el 63,5% dels habitants del país són estrangers. Andorra és avui, doncs, una societat avançada, complexa i multicultural.

Dins aquesta mutació que ha sofert el país andorrà en menys d'un segle, la pèrdua de les formes de vida tradicionals és comuna a totes les societats de l'entorn europeu i, més específicament per al cas que ens ocupa, a les comunitats pirinenques veïnes. Però, a diferència d'Andorra, les comunitats veïnes s'han transformat sense que allò perdut siguin tots o la majoria dels trets identitaris, sinó només una part, i encara molts d'ells discutibles com a reals formes d'identitat. A les comunitats veïnes d'Andorra els resten, com a factors de cohesió, una estructura social no fracturada en “*nacionals*” i “*estrangers*” i, endemés, aquells lligams superiors, forjats per la història, la quotidianitat i l'imaginari col·lectiu, que els adscriuen a una pertinença “*nacional*” antropològica i política. Són —o es consideren— “*catalans*”, “*espanyols*”, “*occitans*” o “*francesos*”.

Andorra, en canvi, no té referent “*nacional*” perquè la nació andorrana no ha existit mai i la nació catalana, a la qual realment pertany en el sentit antropològic i cultural, no és acceptada com a seva per molts andorrans. Així, la desaparició de les antigues formes de vida ha actuat molt més com una neta pèrdua identitària, a la qual s'han afegit altres potents factors de transformació que el Pirineu veí no ha experimentat: l'explosió demogràfica, la saturació de l'ocupació del territori i, consegüentment, l'adopció d'un mode de vida plenament urbà.

Aquesta desfeta dels perfils identitaris —plenament percebuda pels andorrans: el Govern té en projecte la creació d'un sorprenentment anomenat Museu de la Identitat Nacional— no ha estat substituïda per uns nous referents capaços de cohesionar el conjunt de la població, entre altres raons perquè s'ha restringit excessivament l'accés a la nacionalitat andorrana i, endemés, s'ha bastit una muralla social i psicològica que separa els nacionals andorrans i els residents estrangers. Tanmateix els andorrans sols tampoc no han pogut crear nous referents privatis del seu grup, que tot just abasta el 36,5 % de la població, perquè els únics trets que els dife-

rencien com a grup no són identitaris, sinó polítics, administratius i de classe social. Tots aquests condicionants conformen una societat poc integrada, una mena de “*melting pot*” en el qual la fragmentació és la norma i l’absència de referents comuns el gran obstacle per a l’estabilització d’una societat –d’un “*país*”– amb consciència identitària. El “*melting pot*” americà és format per una barreja de cultures d’al·luvió, que es mantenen prodigiosament vives, però en què tots i cada un dels seus membres tenen en comú el fet de sentir-se americans. El “*melting pot*” andorrà és tota una altra cosa, no sols per les barreres a la integració que els andorrans han dreçat als residents estrangers, sinó també perquè una part creixent dels mateixos andorrans –els estrangers i els fills d’estrangers que adquireixen la nacionalitat– en molts casos redueixen l’“*ésser andorrà*” a l’obtenció d’un passaport que és únicament cobejat com a element d’ascensió social o de promoció laboral –el funcionari– o econòmica.

El sentiment de pertinença de grup esdevé, doncs, un fet administratiu, deslligat de tota significació cívica. I és el fet administratiu el que, amb la seva asèptica fredor, retorna com un bumerang aniquilador sobre aquells que l’han elevat a categoria incommensurable: el ciutadà l’usa individualment, però de res no li serveix per a construir una “*ànima*” col·lectiva.

Així, la displicència en qüestions relacionades amb la cohesió de grup és omnipresent en la societat andorrana. La quotidianitat política no interessa la massa de residents estrangers i només atreu una part de l’electorat andorrà, en funció dels propis interessos o de les fílies i fòbies d’un segment social en què tothom es coneix. Els mateixos polítics contribueixen a aquesta realitat, en convertir sovint la seva acció diària –les sessions plenàries del Consell General i dels comuns– en tediosos retiments de comptes, en confrontacions versallesques, en un pedantesc floret de citacions de clàssics grecs i llatins o en picabaralles prepolítiques que res no tenen a veure amb una política viva i creativa disputada per autèntics líders socials.

Allà on es fa sentir més clarament la inexistència d’una cohesió identitària és en aquells esdeveniments amb una forta càrrega simbòlica relacionats amb la representació del “*país*” a l’exterior. Així, les competicions de les seleccions esportives nacionals o la participació dels atletes andorrans en certàmens internacionals passen sense pena ni glòria, no sols entre els residents estrangers, sinó entre els mateixos andorrans, que, en canvi, tiren coets quan guanya el Barça –o el Madrid. Paral·lelament, la participació al Festival d’Eurovisió no mou cap passió, i si algun andorrà poc o molt la valora no és pas en funció de l’“*orgull de país*”, sinó del grau de promoció turística que pot comportar l’esdeveniment. (...)

L’any 2000 per primera vegada el castellà va passar al davant del català com a llengua més usada en termes absoluts, i en l’última enquesta, del 2007, l’ús social del català s’ha situat en un alarant 29%. En tot just dotze anys, doncs, ha passat de superar el 50% a situar-se per sota del llindar del 30%, que és el que la

Unesco fixa per considerar una llengua, no simplement en perill, sinó en procés d'extinció en un territori.

El motiu d'aquesta reculada és el creixement durant dècades d'una immigració que en gran part és de parla castellana i que, quan no ho és, com és el cas de la nombrosa colònia portuguesa, utilitza el castellà com a llengua franca. A l'assentament d'aquesta tendència, hi han contribuït altres poderosos factors, com el fet que els sistemes escolars espanyol i francès, amb la majoria dels infants escolaritzats, tinguin per llengua vehicular els respectius idiomes forans i només imparteixin català com a assignatura obligatòria però no curricular —una “*maria*”—, o l'endèmica tebior dels poders públics andorrans a arbitrar mesures de foment de l'ús del català, o, encara, l'hàbit d'andorrans i catalans residents d'abandonar la pròpia llengua en presència de castellanoparlants. [...]

Les “dues Andorres”

[...] A la base del dèficit d'identitat de l'Andorra moderna hi ha subjacent un altre dèficit molt més dramàtic, generador d'injustícia i de tensions, que és el de la falta de cohesió social, assentada com un element inherent al mateix model econòmic i amb el qual comparteix la crisi, convertint-la així en una crisi general de país. La falta de cohesió social té per causa la partició de la societat en dues grans categories de ciutadans: la dels qui controlen els ressorts del poder i l'economia i la dels qui, amb la seva necessària força de treball, fan de comparses del gran “festí”. Són, com en va dir fa anys un perspicac articulista de premsa, les “*dues Andorres*”.

La línia divisòria de les “*dues Andorres*” no passa necessàriament —encara que sí en part— per la divisió entre nacionals i residents estrangers. Tampoc no és una divisòria de classes, entre patrons i treballadors. Es tracta d'una línia molt més subtil que fa que la societat andorrana, en la seva quotidianitat, es vegi fracturada entre l'Andorra del poder i l'Andorra del treball, és a dir, entre els qui disposen sobre la “*fàbrica*” que en conjunt és el país andorrà i els qui quotidianament la fan funcionar.

A l'estil de les velles colònies tèxtils que solcaven com veritables illes les conques dels rius catalans, la societat andorrana, també emplaçada com una illa respecte a l'entorn europeu, està configurada com una autèntica “*fàbrica*”, un microcosmos dissenyat exclusivament per a la producció econòmica i per a la reproducció del model productiu. Tot està orientat a aquest fi, malgrat que les formes de mantenir aquest ordre siguin sibil·lines, no repressives, i estiguin cobertes per un mantell democràtic, cosa que dona a la “*fàbrica*” una aparença amable però que no lleva ni una engruna de la seva essència estructural. [...]

L'objectiu dels rectors de la “*fàbrica*” ha estat sempre que la immigració estigui a Andorra de pas. Així, s'ha fomentat una gran mobilitat laboral, que ha estat buscada per dues raons: primera, per evitar que els immigrants, com a treballadors —especialment els no qualificats—, adquireixin veterania i reclamin uns sous i uns drets

que el model explotador del capitalisme salvatge no està disposat a oferir-los, i segona, per evitar que amb una llarga permanència al país arribin a adquirir la nacionalitat, un dret que sempre s'ha volgut extremament restringit, perquè s'ha equiparat a un privilegi. Aquesta pràctica és en gran part la responsable del fet que no hagi quallat un substrat social capaç de cohesionar i integrar la comunitat andorrana.

L'arrel del problema és que un segment social com el dels nacionals andorrans —el país dins el país— ha optat per mantenir-se tan reduït que, quan van mal dades i el país es blindava, el que realment passa és que mig país es blindava contra l'altre mig, cosa que activa perillosament els gens d'una profunda endogàmia. Com va ser el cas, el 1996, quan el Govern va acomiadar en bloc una vintena d'ensenyants catalans de l'Escola Andorrana, qualificant-los amb l'esperpèntica expressió “*docents estrangers de l'escola nacional*”, per col·locar mestres de nacionalitat andorrana que buscaven feina. Vet aquí un episodi, protagonitzat per l'Administració pública, de l'andorraníssima dinàmica del *kleenex* que l'empresa privada, amb la llei a la mà, aplica quotidianament al mercat laboral. [...]

Les “*dues Andorres*” són una realitat que marca una fractura social oberta en part entre nacionals i residents estrangers, però sobretot entre l'Andorra del poder i l'Andorra del treball, la qual, a més dels residents estrangers, inclou també, cal repetir-ho, una multitud d'andorrans, tots aplegats en una mateixa “*fàbrica*”. No és una fractura violenta que comporti malestar i tensions, però sí que és prou forta per impedir l'homogeneïtat de la societat andorrana. [...]

La fractura identitària i la injustícia social que la genera i la sosté se sumen als altres càncers que minen l'Andorra d'avui —el neocaciquisme econòmic i polític, el parroquialisme, l'opacitat bancària i la depredació territorial— l'eradicació dels quals resta com l'assignatura pendent de la revolució constitucional.